

Сергій Дзюба і Артемій Кірсанов: «Ми створюємо легенди, тому жартома називаємо себе “легендарними авторами”»

Сергій Дзюба й Артемій Кірсанов – українські письменники, сценаристи, режисери. У 2001 році закінчили факультет театральної режисури Київського національного університету культури і мистецтв, курс Юрія Муравицького. Працювали на ТБ над телепрограмами та серіалами. Автори сценаріїв художніх фільмів «Позивний “Бандерас”» та «Заборонений», а також трьох романів «Позивний “Бандерас”», «Позивний “Бандерас”. Операція Томос» про російсько-українську війну та «Заборонений» про життя і боротьбу Героя України Василя Стуса*.

Розмовляв Юлій Швець

– Ви маєте театральну режисерську освіту, однак пишете сценарії й пригодницькі романи?

– **Сергій Дзюба.** Після закінчення університету Артемій став працювати режисером у театрі, а я потрапив на «Новий канал» у пресслужбу. А за кілька років ми вже працювали разом на «Новому каналі».

– **Артемій Кірсанов.** Я відчував, що не повністю реалізуюся в театрі. Те, що планував під час репетицій, не завжди виходило у виставі. Є такий театральний анекдот: «Актор питає режисера: «Я вам заважав на репетиціях, пане? Ні? Ну, тепер і ви мені не заважайте». Мені завжди хотілося робити кіно. Там все інакше – реалізований задум фіксується раз і назавжди. До того ж, аудиторія у фільмів незрівнянно більша, ніж у вистав. Але, оскільки в ті роки кіно в Україні майже не знімалося, телебачення стало для нас стартовим майданчиком: спершу написання телепрограм, а згодом і серіалів.

– **С.Д.** Взимку 2005 року ми створили свій перший сценарій телевізійного новорічного шоу – «Солдати-2006», яке мало високий рейтинг. Після цього отримали перше замовлення на перший український оригінальний «сітком» під назвою «Родичі», що демонструвався на Першому Національному (УТ-1). Одночасно працювали на «Інтері» до зміни керівництва на відверто проросійське. А далі потрапили на «Київтелефільм», де затримались надовго і написали кілька рейтингових проєктів.

– Після такого досвіду ви стали впевненими в собі сценаристами?

– **С.Д.** Досвіду побільшало, особливо в сенсі як захищати

* Це інтерв'ю – продовження циклу розмов з українськими кіносценаристами і письменниками, де вже були розмови з Ірен Роздобудько та Василем Шклярем.

Письменники, сценаристи, режисери – Сергій Дзюба і Артемій Кірсанов.

свої права і з ким не варто працювати. А щодо того, ким стали, то ми скоріш вважаємо себе не «сценаристами», а авторами сценаріїв. Різниця в тому, що ми створюємо оригінальні історії, які потім перетворюються на серіали та кіно. Сценаристи не завжди пишуть своє. Аби зберегти свій художній задум, ми в якийсь момент вирішили стати письменниками. І наші книги є не просто «сценаріями в обгортці», вони є літературними творами, які певною мірою відрізняються від фільмів. Це зовсім інше мистецтво, але у ньому ми також досягли успіхів – накладі романів «Позивний “Бандерас”» та «Заборонений» вже перевищили десять тисяч примірників кожен, що в Україні вважається ознакою бестселеру.

– Ваш сценарій про Квітку Цісік, як і проєкт Олега Сенцова, був відхилений на останньому конкурсі Держкіно. Чому?

– **А.К.** На цьому конкурсі відбулися дивні речі. Проєкти, такі як наш, Олега Сенцова чи інших митців, які вже здобули для України чимало нагород та набирають гарні бали за оцінками експертів, в певний момент були викинуті зі списку переможців. Від цієї «схеми» страждає не тільки авторське кіно, але й жанрове. Наприклад, «Наші котики», які вибороли на передостанньому конкурсі найвищу оцінку в своїй категорії, на останньому отримали низькі оцінки. Навіть якщо кілька експертів ставлять хороші оцінки, є один, який ставить найнижчі й цим викидає зі списку «непотрібний проєкт». Аргументацій або взагалі немає, або вони абсурдні. Наприклад, друга частина «Пекельної хоругви» – фільму, що отримав найвищу кіно-премію «Золота Дзига» у номінації глядацьких симпатій, не отримує фінансування через те, що «перша частина не зацікавила глядачів».

– **С.Д.** Торік ми і ще близько двохсот кінематографістів

підписали лист до Кабінету Міністрів проти таких медійно-кіношних махінацій, але у відповідь – ігнорування проблеми. Зараз чимало кіномитців висловлюють невдоволення, але відкрито не бунтують, адже ризикують взагалі нічого не отримати.

– *Тобто, приватні медійні групи керують Держкіно?*

– **А.К.** Відповідь на це питання має давати ДБР або СБУ. Можемо лише відзначити той факт, що компанії-мейджори, які, на нашу думку, могли б виробляти комерційне кіно власним ресурсом, стали активно отримувати кошти з держбюджету.

– **С.Д.** Нині державна структура взяла напрямок на комедії, мотивуючи це тим, що тема війни та історичне кіно про видатних українців цікавить глядача менше. Замість того, щоб створювати умови для поширення соціально та національно важливих фільмів, Держкіно, яке існує на гроші платників податків, вимагає, щоб люди йшли в кінотеатри і доводили гривнею необхідність такого кіно. Дивно, але це схоже на комерціалізацію державної структури. У комерційних виробників, які вкладають чималі гроші в агресивну рекламу малобюджетних комедій, за таких умов набагато більше шансів отримати державне фінансування.

– *Існує ще й гостра проблема розповсюдження фільмів...*

– **С.Д.** Так, з 2014 року у нас знімалось приблизно 60 стрічок на рік, але коштів для їх розповсюдження та рекламу спершу взагалі не виділялося, а трохи згодом давали певний мінімум. Тож не дивно, що про переважну більшість українських стрічок глядач навіть не здогадується.

– **А.К.** Знімається фільм, наприклад, «Позивний “Бандерас”»¹ за сорок мільйонів, а на його розповсюдження по Україні виділяється двісті тисяч гривень. А паралельно із ним компанія-мейджор демонструє «Скажене весілля» із рекламою на телебаченні, в інтернеті, на кожному автобусі і на кожному дзеркалі у вбиральні. Завдяки відволіканню уваги агресивною рекламою, глядачі не знають про вихід «Бандераса». Далі, через тиждень або два «Позивного “Бандераса”» знімають з прокату через «комерційний провал», а «розпіарена» комедія «робить касу». Згодом в Росії на кремлівському «Першому каналі» кажуть, що українці не дивляться фільми про війну, тому що таке кіно їм не потрібне.

– **С.Д.** Я помітив цю ситуацію під час прем'єри «Бандераса» та написав пост у ФБ, котрий набрав 13 тисяч репостів. Проблемаю зацікавилися ЗМІ і тільки після всеукраїнського розголосу люди пішли в кінозали дивитися фільм, який вже деінде зняли з прокату. Дехто, побачивши стрічку, власноруч за свої кошти почав робити рекламу в Харкові, Львові, Івано-Франківську.

– **А.К.** Суспільству нав'язується думка, що українське кіно – це щось третьосортне. Колись так само більшовики вчиняли з українською мовою та культурою. На жаль, в незалежній Україні нічого не змінилося. Фільми є, але таке

відчуття, що Держкіно соромиться їх випускати в світ. Це стосується і телеканалів, які придбали права на показ. Замість того, щоб демонструвати українське кіно повсякчас, фільми виходять у найкращому випадку на свята, або не виходить взагалі. До слова, справа не лише в рейтингах. Приміром, на телеканалі «Україна» під час прем'єрної трансляції «Бандераса» подивилися близько семи мільйонів глядачів. На «1+1» у той же час у прайм-тайм «Квартал 95» дивилося куди менше людей. Але «Квартал» показують системно кожен тиждень, а наш фільм – раз на рік.

– **С.Д.** До речі, нещодавно трапився цікавий випадок у Криму. В травні на фестивалі в Севастополі хтось замість російської стрічки «Ополченочка» поставив нашого «Бандераса». Потім сепарське начальство схаменулось і картину вимкнули. Однак, після такого промо на ютубі миттєво з'явилася багатоголосна, дубльована російською версія фільму, яка набрала 1 мільйон 200 тисяч переглядів за два тижні серед російськомовної аудиторії. Це успіх!

– *Як сприймають фільм на передовій?*

– **А.К.** Наша перевага в тому, що у нас є і книжка, і фільм. Якщо у бійця, наприклад, на передовій нема можливості подивитися кіно – він читає книжку, а потім вже може подивитися фільм. Звичайно, є люди, яким важко сприймати історії про сучасну війну, вони обурюються, виходять із зали, але потім повертаються, щоб подивитися, бо зачепило. За це ми вдячні режисерові фільму Зазі Буадзе, продюсеру Сергію Баранову та усій знімальній групі. До речі, Заза пережив Абхазьку війну із Росією. Заради того, щоб усе відповідало дійсності, він запросив ветеранів АТО і діючих українських військових не тільки у масовку чи на епізоди, а й на головні ролі.

– *«Позивний “Бандерас”» – військова драма про людину, яка повернулася на Донбас через двадцять років, аби захистити свою батьківщину. Однак, задурені російською пропагандою односельці сприймають захисника як загарбника, хоча той і рятує їхнє життя. Однак, на думку деяких критиків, такий фільм – «агітка».*

– **С.Д.** Деякі критики справді називають наш фільми «пропагандистськими агітками». А люди, чуючи слово «пропаганда», втрачають бажання фільм дивитися. В той же час військові на передовій та цивільні мешканці Донбасу, яким ми показуємо «Бандераса», сприймають його позитивно. Адже їм не треба доводити хто ворог і хто стріляє по їх односельцях і побратимам. Війна триває вже сім років і люди потребують кіно, яке не дасть їм зневіритися у підтримці держави і майбутній перемозі.

– *У стрічці головного героя дуже переконливо зіграв Олег Шульга² – професійний актор із негеройською зовнішністю.*

– **А.К.** Так, Шульга – не Сталлоне і не Стейтем. Він – типовий український військовий із власним досвідом війни на Сході. Олег рік служив розвідником в районі Золотого, і коли ми демонстрували там фільм, чимало військових згадували про спільну з ним службу. Олег за своєю природою щира і правдива людина, тому він не грає, а просто діє у

¹ Детальніше див.: Брюховецька Лариса. І детективна інтрига, і жива дійсність// Кіно-Театр. – 2019. – №2

² Інтерв'ю з актором див.: Іванишина Лариса. Олег Шульга: «Я – актор, і зі сцени потрапив на війну»// Кіно-Театр. – 2021. – №2.

знайомих йому обставинах війни. Саме тому його роль була відзначена нагородою на кінофестивалі London IFF 2019, де стрічка була претендентом одразу в трьох номінаціях: «Найкращий фільм іноземною мовою», «Найкраща операторська робота у фільмі іноземною мовою» і «Найкращий виконавець головної ролі у фільмі іноземною мовою». Також Олега відзначили на Filmmaker International Film Festival в Іспанії, де фільм забрав усі нагороди – цим фестивалем опікується Антоніо Бандерас. В Україні у Трускавці на кінофестивалі «Корона Карпат» Олега також відзначили за найкращу чоловічу роль.

– *Ваш другий роман – про Василя Стуса. Чим зумовлений ваш інтерес?*

– **С.Д.** Починаючи дослідження життя та боротьби Героя України, поета, перекладача, літературного критика та правозахисника Василя Семеновича Стуса, ми зрозуміли, що більшість українців не знає або знає дуже мало про нього, а також про цілу плеяду шістдесятників, завдяки подвигу яких Україна, врешті-решт, здобула незалежність. Створюючи сценарій, а потім разом із режисером Романом Бровком, продюсером Артемом Денисовим, виконавцем головної ролі Дмитром Ярошенком і всіма, хто взяв участь у фільмі «Заборонений»³, ми намагалися зацікавити найширшу аудиторію цим героїчним періодом нашої історії. Вперше за 28 років незалежності в художньому фільмі з'явилися Василь Стус, Валентина Попелюх, Алла Горська, Іван Світличний, Іван Дзюба, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко і багато інших історичних постатей, про кожного із яких можна і треба знімати окреме кіно. Після виходу фільму і створення роману «Заборонений» ми усвідомили, що популяризація українських героїв – то велике поле роботи, до якого ми закликаємо інших письменників, сценаристів та кіномитців.

– *Яка основна ідея фільму про Квітку Цісік?*

– **С.Д.** Зараз проєкт у розробці. Створені перший драфт сценарію із робочою назвою «Квітка», який, на жаль, поки не отримав фінансування Держкіно. До речі, це перший повнометражний фільм, який ми плануємо знімати власними силами («BUBO FILMS»).

– **А.К.** Оскільки ми налаштовані на жанрове кіно, наша ідея – зробити фільм-мюзикл. Сама історія – про єдиний приїзд Квітки Цісік в Радянську Україну, про який існує дуже мало інформації. Тоді у Квітки була творча й життєва криза після того, як вона не отримала «Оскар», а мала би отримати за пісню в фільмі 1977 року «Ти осяєш мое життя». Режисер, з яким вона посварилася, просто викинув її ім'я з титрів, замінивши на іншу співачку, яка й отримала і «Оскар», і «Золотий Глобус», хоча у фільмі пісню виконувала Квітка Цісік. Тоді Квітка й усвідомила, що з нею це сталося через те, що вона не мала власного імені в шоу-бізнесі. Вона шукала натхнення в українських піснях і записала два повноцінних альбоми у неперевершеної якості, вклавши власні кошти. Під час подорожі Україною

до Квітки приставляють «гебіста», але завдяки їй, він починає під іншим кутом дивитися на все, що відбувається навколо. Квітка дізнається історію загибелі композитора Володимира Івасюка, який нібито наклав на себе руки. Її глибоко вражає трагедія генія, тому у другому альбомі українських пісень з'являється пісня Івасюка «Я піду в далекі гори», яка звучить як реквієм по ньому.

– **С.Д.** Також ми хочемо показати, яке потужне коріння було у Квітки Цісік в Україні. Її прадід, архітектор та громадський діяч Василь Нагірний спроектував сто двадцять церков у Львівській області, товаришував з Франком і Драгомановим, а батько – Володимир Цісік був солістом Львівської опери, скрипалем і педагогом у Львівській консерваторії.

– *Над чим працюєте в даний момент?*

– **А.К.** Ми отримали фінансування від УКФ на документальний фільм про Народного Героя України Олександра Терещенка – «кіборга» з Миколаєва, котрий втратив обидві руки та пошкодив око, коли викидав гранату, рятуючи п'ятьох побратимів. Але зараз він живе активним, навіть більш повним життям, ніж інші: їздить по фестивалях, малює, готує каву, косить газон, у нього виходить друга книга, що має назву «Життя після 16.30. Сім років потому». 16.30 – це час, коли йому наклали джугути на відірвані після вибуху гранати руки. Саме таку назву матиме і фільм, де буде багато гумору та самоіронії.

– **С.Д.** Все це Терещенко робить не тому, що хоче сказати: ось подивіться, який я цирковий артист, а тому, що усвідомлює, що захист України – це був і є його вибір, і тому він не вважає себе жертвою.

– *Яка, на ваш погляд, основна проблема українського кіно?*

– **С.Д.** Стус якось сказав, що митець повинен відзеркалювати зойк нації, відображати біль народу і його сподівання. А більшість українських фільмів космополітичні і спрямовані на вимоги зарубіжних фестивалів. Ось з цим у нас найбільша проблема. Нещодавно Володимир Войтенко брав інтерв'ю у професора Нью-Йоркського Колумбійського університету Петра Шевченка для свого кіноблогу. На думку професора, українське кіно переважно антимистецьке, національно німе і спрямоване на пострадянського російськомовного глядача.

– **А.К.** А ще кіногалузь звика працювати на російський ринок, як це було до Революції Гідності. Тому багато митців, які зробили собі ім'я раніше, сумують за колишніми часами. Наприклад, Роман Балаян у своєму інтерв'ю після виходу фільму «Ми тут. Ми поруч», зазначив, що свій фільм був змушений знімати українською мовою, якою «його кіно не звучить». Таку думку підтримують й деякі телепродюсери, які дозволяють собі міркувати, що кіно українською мовою може бути лише комедією.

– *Як ви працюєте удвох?*

– **С.Д.** По-різному – обговорюємо, сперечаємося, сваримося – всяко буває. Інколи просто ділячи роботу навпіл: Артемій пише одну половину, я – іншу. Потім редагуємо один одного, критикуємо. У кожного з нас є безцінна можливість одразу чути критичну думку професіонала. Також,

³ Докладніше див.: Пащенко Анастасія. Житіє Стуса// Кіно-Театр. – 2019. – №6.

завдяки тому, що працюємо вдвох, вдвічі швидше шукаємо та обробляємо потрібну інформацію.

– **А.К.** Сергій у нашій команді більш поміркований і глибокий. Я більше захоплююсь – прочитаним твором, переглянутим фільмом, режисером, актором. Він мої захоплення охолоджує й часто пропонує речі, які радикально змінюють ситуацію в сценарії. У кожного з нас є своя позиція, однак ми заборонили один одному казати фрази: «це повна ахінея» чи «цього ніколи не може бути». Ми їх замінюємо на: «давай ще подумаємо» або «давай поговоримо про це завтра». Адже ідея, яка вчора здавалась ніякою, сьогодні може виявитись плідною.

– *Що для вас є ознакою найвищого визнання?*

– **А.К.** Погоджуюся з думкою Андрія Кокотюхи, що визнання – це накладі і відгуки глядачів. Премії, рейтинги не мають значення. Касові збори у кінотеатрах – теж такий собі критерій. Адже як можна судити про кіно по двох

тижнях прокату майже без реклами. А як підрахувати користь єдиного художнього фільму про Стуса, який вже зараз використовують вчителі української літератури, демонструючи своїм учням?

– **С.Д.** Наше визнання – це п'ята стрічка запитів у Google про Василя Стуса. Це фільми, зняті за нашими сценаріями. Це діти, які приходять після перегляду й кажуть, що хочуть вивчити українську й захищати Україну, – як це мені передала моя сусідка, син якої переглянув разом з усім класом «Позивний “Бандерас”». Тому ми ставимо собі за мету, аби за коротке життя створити якнайбільше творів, пов'язаних із переможною боротьбою українців й мотивувати якнайбільше людей не бути байдужими чи зневіреними у боротьбі. Ми створюємо легенди, тому жартома називаємо себе – «легендарні автори». Й пишаємося цим.

Вересень 2021, Херсон

Володимир Богатирьов: часом відчуваю себе до певної міри динозавром

Володимир Богатирьов (н. 21.06. 1955 в м. Калач-на-Дону Волгоградської області) – відомий театральний педагог, режисер, сценограф. З 1959 року і донині проживає в Україні. Закінчив Київський державний інститут культури ім. О. Корнійчука (Рівненський культурно-освітній факультет). З 1976 року – викладач на кафедрі режисури та майстерності актора в alma mater. Кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри театральної режисури. Постановник і сценограф більше 40 вистав, автор наукових публікацій, навчального посібника «Сценографічний образ вистави» (2017 рік). За 45 років випустив сотні відомих акторів та режисерів драматичного театру, багато з яких відзначені званнями.

Бесіду веде Юлій Швець

– *Володимире Олександровичу, ви почали викладати більше тридцяти років тому. Як за ці роки в театральній педагогіці змінилось те, що називають «повітрям часу»?*

– Я почав викладацьку роботу зовсім юним – в 21 рік, минуло 45 років – вже немає радянської імперії, немає чергових з'їздів партії, виросло ціле покоління, яке не знає, що святкували 7 і 8 листопада – «повітря часу» змінювалось і продовжує змінюватись еволюційно і революційно. Це велика і непроста історія країни, людей, мистецтва і, зрозуміло, – театральної педагогіки. Одним словом це важко охарактеризувати, змінилися цінності, ідеали, очікування тих, хто приходить навчатися професії актора і режисера.

– *Одна з причин, чому люди ходять в театр, – це бажання побачити щось, що являє собою дещо більше ніж життя. Ви хочете*

Театральний педагог, режисер, сценограф Володимир Богатирьов.

бачити на сцені «життя» чи щось інше?

– Хочу бачити на сцені живий театр, а не розфарбовану мумію, загримовану під сучасність.

– *Якими зразками театру – світового та українського – ви надихаєтесь?*

– В мене є фундаментальні професійні враження про драматичний театр. Мені пощастило навчатися у ЛПТМКУ (тепер Санкт-Петербурзька академія театру, музики і кіно). Зараз завдяки Інтернету – більш доступні зразки світового театру – німецького, англійського, театру Франції, Нідерландів, Прибалтики. Радують сучасні експерименти і пошуки молодих режисерів в Україні, ідей та вистав для натхнення багато.

– *У умовному 2000 році все кудись рухалось (на мій погляд), і комусь*